

ความแตกต่างของคุณภาพงานสอบบัญชีระหว่าง สำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 สามารถบอกลักษณะของลูกค้าได้หรือไม่: หลักฐานจาก บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

อรกานต์ ผดุงสังข์กุล

ไพรัชวอเตอร์เฮาส์คูเปอร์ส เอพีเอเอส

ดร.ดิชพงศ์ พงศ์ภัทรชัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการบัญชี คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

ความแตกต่างระหว่างคุณภาพของสำนักงานสอบบัญชีระหว่างสำนักงานขนาดใหญ่ (Big4 Firm) และ สำนักงานขนาดเล็ก (Non-Big4) เป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของการศึกษาด้านการสอบบัญชี ผลการศึกษาในอดีตไม่พบหลักฐานที่จะยืนยันว่าคุณภาพของสำนักงานสอบบัญชีมีความแตกต่างกันหรือไม่ งานวิจัยนี้ศึกษาถึงความแตกต่างของคุณภาพของสำนักงานสอบบัญชี โดยใช้หลักฐานจากบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย การศึกษาใช้วิธีการจับคู่โดยใช้คะแนนความโน้มเอียง (Propensity-score Matching Model) และการจับคู่โดยใช้คุณลักษณะของลูกค้า (Attribute-based Matching Model) เพื่อทดสอบว่าขนาดของสำนักงานสอบบัญชีนั้นแตกต่างกันตามคุณลักษณะของลูกค้าด้วยหรือไม่ จากการศึกษาไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างคุณภาพของงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่และขนาดเล็ก อย่างไรก็ตาม ผลกระทบจากสำนักงานสอบบัญชีสามารถสะท้อนต่อลักษณะของบริษัทลูกค้าโดยเห็นเป็นส่วนหนึ่งของลักษณะทางด้านขนาดของบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี

คำสำคัญ: คุณภาพงานสอบบัญชี สำนักงานสอบบัญชี ลักษณะของลูกค้า

Can Big 4 versus Non-Big 4 differences in Audit Quality Be Attributed to Client Characteristics? Evidence of the Stock Exchange of Thailand

Orakarn Phadungsajjakul

PricewaterhouseCoopers ABAS Ltd.

Dr.Dichapong Pongpattrachai

Assistant Professor of Department of Accounting, Thammasat Business School, Thammasat University

ABSTRACT

Previous studies often compared audit quality between two groups, Big4 and Non-Big4 firms. However, they provide no conclusive evidence about the difference of audit quality between these two groups. Using the propensity score and the attributed-based matching models, this study examines whether there are differences of audit quality between Big4 and Non-Big4 firms and whether the differences are attributed to client's characteristics. The result from this study shows that there is no significantly statistical difference between audit quality provided by Big4 and Non-Big4 firms in Thailand. However, the study provides suggestive evidence that the audit treatment effects can reflect the client characteristics, especially the client's firm size.

Keywords: Audit Quality, Audit Firm, Client Characteristics

บทนำ

งานวิจัยด้านการสอบบัญชีที่มีอยู่ในอดีตหลายงานให้ข้อสรุปว่าขนาดของสำนักงานสอบบัญชีมีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพงานสอบบัญชี และสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่หรือ Big4¹ มีคุณภาพงานสอบบัญชีมากกว่าสำนักงานสอบบัญชีขนาดเล็กหรือ Non-Big4² ซึ่ง DeANGELO (1981), Lennox (1999b), Lawrence et al. (2011) และ Khurana and Raman (2004) ได้ให้เหตุผลว่าสำนักงานสอบบัญชีที่มีขนาดใหญ่มีข้อผูกมัดที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอิสระในการสอบบัญชี น้อยกว่าสำนักงานสอบบัญชีที่มีขนาดเล็ก และสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่เหล่านั้นมีแรงจูงใจ มากกว่าสำนักงานสอบบัญชีขนาดเล็ก ในการออกรายงานที่ถูกต้องเนื่องจากจะต้องดำรงรักษาไว้ซึ่งชื่อเสียงที่มีคุณค่าของสำนักงาน

อย่างไรก็ตาม งานที่การศึกษาอีกส่วนหนึ่งแสดงข้อโต้แย้งหลายประเด็นที่บ่งบอกว่าสำนักงานสอบบัญชี Big4 ไม่ได้มีคุณภาพงานสอบบัญชีสูงกว่าสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 โดย Lawrence et al. (2011) ได้ศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพงานสอบบัญชีระหว่างสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 ในสหรัฐอเมริกาโดยใช้วิธีการจับคู่กลุ่มตัวอย่างด้วยคะแนนความโน้มเอียง (Propensity-score Matching Model) เพื่อควบคุมความแตกต่างของลักษณะบริษัทลูกค้า ซึ่งผลจากการศึกษาในทิศทางตรงกันข้ามกับงานวิจัยในอดีต คือ ไม่พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญของคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4

ผลงานวิจัยจำนวนมากและหลักฐานอื่น ๆ ในอดีตไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนเกี่ยวกับ การเปรียบเทียบคุณภาพงาน

สอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4² และ Non-Big4³ ในประเทศไทยและต้องการทดสอบว่าความแตกต่างระหว่างคุณภาพงานสอบบัญชีเป็นผลมาจากลักษณะของลูกค้าหรือไม่ เนื่องจากความแตกต่างที่สภาพแวดล้อม เช่น สภาพแวดล้อมการทำงานในประเทศไทยที่กฎหมายกำหนดความรับผิดชอบที่ต่อบุคคลหนึ่งที่สำนักงาน และความแตกต่างของลักษณะตลาดและกระบวนการกำกับดูแล น่าจะเป็นผลให้ลักษณะของงานวิจัยภายในและภายนอก ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้ อาจส่งผลให้ผลงานวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างของประเทศไทย แตกต่างกับงานวิจัยดั้งเดิมของ Lawrence et al. (2011) อีกทั้งเนื่องจากในประเทศไทยนั้นยังไม่พบการศึกษาที่ให้หลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับความแตกต่างของคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 และเรื่องเกี่ยวกับคุณภาพงานสอบบัญชีเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) จึงเป็นเหตุให้งานวิจัยนี้มีความสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าวในบริบทของประเทศไทย

งานวิจัยนี้ได้วัดคุณภาพงานสอบบัญชีจากรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหาร (Discretionary Accrual) และศึกษาโดยใช้วิธีการจับคู่โดยใช้คะแนนความโน้มเอียง (Propensity-score Matching Model) เพื่อควบคุมความแตกต่างของลักษณะของลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชีทั้งสองประเภท ซึ่งจับคู่กลุ่มตัวอย่างจากความน่าจะเป็นในการเลือกสำนักงานสอบบัญชี Big4 รวมถึงใช้วิธีการจับคู่โดยใช้คุณลักษณะของ

¹ สำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ หรือ Big4 ได้แก่ Deloitte, EY, KPMG, และ PricewaterhouseCoopers
² สำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ 4 แห่ง ของประเทศไทย ได้แก่ บริษัท เคพีเอ็มจี ภูมิภาค ไทย สอบบัญชี จำกัด บริษัท ดีลอยท์ ทัช โธมัทส ไชยยนต์ สอบบัญชี จำกัด บริษัท ไพร์ซวอเตอร์เฮาส์ คูเปอร์ เอเชียเอเอส จำกัด และ บริษัท สำนักงาน อีวาย จำกัด
³ สำนักงานสอบบัญชีที่ได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ซึ่งไม่ใช่สำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ 4 แห่งของประเทศไทย

ลูกค้า (Attribute-based Matching Model) สำหรับการตรวจสอบว่าความแตกต่างของคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชีเป็นผลมาจากลักษณะของลูกค้าหรือไม่

บททวนวรรณกรรม

Watkin et al. (2004) กล่าวว่าคุณภาพงานสอบบัญชีเกี่ยวข้องกับการตรวจสอบที่มีการปฏิบัติตามมาตรฐานการสอบบัญชี ในอีกมุมหนึ่ง DeANGELO (1981) กล่าวว่าคุณภาพงานสอบบัญชีเป็นความน่าจะเป็นระหว่างการตรวจพบข้อผิดพลาดในงบการเงินและการรายงานข้อผิดพลาดดังกล่าว ซึ่งความน่าจะเป็นนี้ประเมินโดยผู้ใช้งบการเงิน ทั้งนี้ปัจจัยที่ส่งผลต่อความน่าจะเป็นที่จะตรวจพบข้อผิดพลาดคือ ความรู้และความสามารถของผู้สอบบัญชี แผนการสอบบัญชี และขนาดของตัวอย่างที่ใช้ในการตรวจสอบ เป็นต้น ส่วนความน่าจะเป็นที่ผู้สอบบัญชีจะรายงานข้อผิดพลาดที่ตรวจพบนั้นขึ้นอยู่กับความเป็นอิสระของผู้สอบบัญชีจากบริษัทลูกค้า ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ Palmrose (1986) ที่ให้คำจำกัดความของคุณภาพของงานสอบบัญชีว่าเป็นความน่าจะเป็นที่งบการเงินจะปราศจากข้อผิดพลาด และ Teoh and Wong (1993) ที่กล่าวว่าคุณภาพงานสอบบัญชีว่าเป็นลักษณะที่ทำให้งบการเงินมีคุณค่าหรือมีสาระประโยชน์มากขึ้น และทำให้งบการเงินเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงิน

โดยสรุปคุณภาพงานสอบบัญชีประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) การปฏิบัติตามมาตรฐานการสอบบัญชีด้วยความรู้และความสามารถเพียงพอของผู้สอบบัญชี เพื่อให้ได้หลักฐานที่เหมาะสมอย่างเพียงพอในการแสดงความเห็น (2) ความเป็น

อิสระของผู้สอบบัญชีในการรายงานและเปิดเผยข้อผิดพลาดในงบการเงิน และ (3) ลักษณะของงบการเงินที่มีคุณภาพต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งบการเงิน

1. การวัดคุณภาพงานสอบบัญชี

การวัดคุณภาพของงานสอบบัญชีในปัจจุบันมีสองแนวทาง แนวทางแรก คือ การวัดคุณภาพงานสอบบัญชีจากผลลัพธ์ของงานสอบบัญชีที่ผู้สอบบัญชีสรุปผล เพื่อนำเสนอรายงานของผู้สอบบัญชีได้อย่างถูกต้อง (Output-oriented) แนวทางที่สอง คือ การวัดคุณภาพของงานสอบบัญชีจากกระบวนการที่ผู้สอบบัญชีได้มาตรฐานหรือความเข้มงวดในการควบคุมคุณภาพของงานสอบบัญชี (Process-oriented)

1.1 การวัดคุณภาพงานสอบบัญชีด้วยผลลัพธ์ของงานสอบบัญชี

ผลลัพธ์ของผู้สอบบัญชี คือ รายงานของผู้สอบบัญชีที่รายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงบการเงินของกิจการที่ตรวจสอบได้ถูกต้อง⁴ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของรายงานทางการเงินที่ทำให้ผู้ใช้งบการเงินมีความเชื่อมั่นในการนำข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจเชิงเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้งานวิจัยด้านตลาดทุน (Capital Market Based Research) จึงวัดคุณภาพงานสอบบัญชีโดยมุ่งเน้นไปที่คุณภาพของงบการเงิน หรือผลลัพธ์ (Outputs) ของงานสอบบัญชี ซึ่งโดยทั่วไปงานวิจัยด้านการสอบบัญชีมีการใช้ตัวแทน (Proxies) สำหรับการวัดคุณภาพงานสอบบัญชีอย่างหลากหลาย เพื่อที่จะประเมินคุณภาพงานสอบบัญชีและทดสอบว่ามีความแตกต่างของคุณภาพงานสอบบัญชีเกิดขึ้นหรือไม่โดยวัดจากรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหาร (Discretionary Accrual), ต้นทุนที่คาดหวังในส่วนของผู้ถือหุ้นหรือส่วนของเจ้าของ (Ex ante cost-of-equity capital), ความ

⁴ มาตรฐานการสอบบัญชี กลุ่มรหัส 700 กำหนดให้ผู้สอบบัญชีเสนอรายงานของผู้สอบบัญชีรูปแบบมาตรฐานต่องบการเงินที่ปราศจากข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ และแสดงความเห็นในรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไป (มีเงื่อนไข, งบการเงินไม่ถูกต้อง, ไม่แสดงความเห็น) กรณีที่พบว่างบการเงินแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ อย่างไรก็ตาม

ถูกต้องของการคาดการณ์ของนักวิเคราะห์ (Analyst Forecast Accuracy), ต้นทุนของหนี้สิน (Cost of Debt Capital), และรายได้จากการเสนอขายหุ้นให้แก่ประชาชนเป็นครั้งแรก (IPO Proceeds) เป็นต้น (Lawrence et al., 2011)

1.2 การวัดคุณภาพงานสอบบัญชีด้วยกระบวนการปฏิบัติงานสอบบัญชี

นอกจากการวัดคุณภาพงานสอบบัญชีด้วยผลลัพธ์ของงานสอบบัญชีแล้ว ยังมีการวัดคุณภาพงานสอบบัญชีอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การวัดคุณภาพงานสอบบัญชีด้วยกระบวนการปฏิบัติงานสอบบัญชี (Process) ซึ่งจะพิจารณาจากกระบวนการปฏิบัติงานภายในสำนักงานสอบบัญชีเป็นหลัก ตัวอย่างเช่น การตรวจระบบการควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีในประเทศไทยโดยสำนักงาน ก.ล.ต. ซึ่งแนวทางในการประเมินคุณภาพงานสอบบัญชีจะพิจารณาจาก 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ (1) ความสอดคล้องกับมาตรฐานการควบคุมคุณภาพ ISQC1 (Compliance with ISQC1) และ (2) ผลกระทบต่อตลาดทุน (Impact to Capital Market) สำหรับปัจจัยแรก “ระดับความสอดคล้องกับมาตรฐาน ISQC1” เป็นปัจจัยที่ใช้วัดคุณภาพงานสอบบัญชีซึ่งมีที่มาจากกราคำนวณตามน้ำหนักคะแนนขององค์ประกอบ 6 ด้าน (Elements) อันได้แก่ (1) ความรับผิดชอบในฐานะผู้นำ (Leadership Responsibility) และ (2) ข้อกำหนดด้านจรรยาบรรณที่เกี่ยวข้อง (Relevant Ethical Requirements) มีน้ำหนักคะแนนองค์ประกอบร้อยละ 20 และ (3) ความสัมพันธ์กับลูกค้าในการรับงานต่อเนื่องและการรับงานใหม่ (Acceptance and Continuance of Client Relationship), (4) ทรัพยากรบุคคล (Human Resource), (5) สมรรถนะของการทำงานตรวจสอบ (Engagement Performance) และ (6) การติดตามประเมินผล (Monitoring) มีน้ำหนักคะแนนแต่ละองค์ประกอบร้อยละ 15 ซึ่งรวมเป็นคะแนนองค์ประกอบทั้งสิ้นร้อยละ 100 โดยหลังจากการพิจารณาคะแนนในแต่ละองค์ประกอบแล้วจะนำคะแนนมาพิจารณา

แบ่งแยกตามระดับของความสอดคล้องต่อ ISQC1 ส่วนปัจจัยต่อมา “ผลกระทบต่อตลาดทุน” จะพิจารณาจากมูลค่าตามราคาตลาด (Market Capitalization) ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเป็นบริษัทลูกค้ำของแต่ละสำนักงานสอบบัญชี และนำมาประเมินผลกระทบต่อตลาดทุนในระดับต่าง ๆ และนำผลลัพธ์จากทั้งสองปัจจัยไปพิจารณาเป็นผลของการเข้าตรวจในรอบถัดไปโดยใช้แนวทางในการตรวจสอบโดยใช้ความเสี่ยงเป็นเกณฑ์ (Risk-Based Approach)

เนื่องจากมีข้อบ่งชี้ว่าการวัดคุณภาพงานสอบบัญชีด้วยผลลัพธ์ของงานสอบบัญชีเพียงอย่างเดียวไม่ชัดเจน มากกว่าการวัดคุณภาพงานสอบบัญชีด้วยกระบวนการปฏิบัติงานสอบบัญชี (Ashton and Ashton, 2007; Bonner, 2008) อีกทั้งงานวิจัยทางด้านการสอบบัญชีโดยส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปที่คุณภาพการบริการทางการเงินของบริษัทลูกค้ำของสำนักงานสอบบัญชี และมีการใช้รายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหารเป็นตัวแทนของคุณภาพของงานสอบบัญชีอย่างกว้างขวาง (Francis and Wang, 2008; Alphonse et al., 2011; Kabir et al., 2011; Lawrence et al., 2011) ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงวัดคุณภาพงานสอบบัญชีจากรายการคงค้างดังกล่าว เพราะนอกจากรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหารจะสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของการสอบบัญชีที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของฝ่ายบริหารในการจัดทำรายงานทางการเงินแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงการบังคับใช้มาตรฐานการบัญชีของผู้สอบบัญชีอีกด้วย นอกจากนี้รายการดังกล่าวทำให้เห็นถึงประสิทธิผลของผู้สอบบัญชีในการควบคุมการจัดการตัวเลขกำไรของฝ่ายบริหารได้ (Lawrence et al., 2011) รายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหารยังถูกนำมาใช้ในการทดสอบการตกแต่งกำไร (Earnings Management) และประสิทธิภาพของตลาด (Market efficiency) (Kothari et al., 2005) และคุณภาพของกำไรสุทธิ (กอบแก้ว ชุมสาย ณ อยุธยา, 2550)

เนื่องจากแนวคิดในการวัดคุณภาพของงานสอบบัญชีจากผลลัพธ์ หมายถึง การปฏิบัติงานและนำเสนอรายงานการสอบบัญชีในรูปแบบที่ถูกต้อง การวัดคุณภาพงานสอบบัญชีจากรายการในงบการเงินจึงมุ่งเน้นการวัดโอกาสที่ผู้สอบบัญชีจะนำเสนอรายงานที่แสดงความเห็นอย่างไม่มีเงื่อนไขต่องบการเงินทั้ง ๆ ที่งบการเงินมีโอกาส (จากตัวชี้วัด) ที่จะแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญหรือเหตุการณ์เสมือนข้อผิดพลาดประเภทที่ 2 (Type II Error) การวัดคุณภาพตามแนวคิดนี้ไม่รวมกรณีที่ผู้สอบบัญชีเสนอรายงานรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งผู้สอบบัญชีให้ข้อสรุปว่ามีการแสดงข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริงในสาระสำคัญ หรือขอบเขตการตรวจสอบถูกจำกัด

2. การแบ่งประเภทของสำนักงานสอบบัญชี

2.1 การแบ่งประเภทสำนักงานสอบบัญชีโดยทั่วไป

งานวิจัยด้านการสอบบัญชีโดยส่วนใหญ่แบ่งประเภทของสำนักงานสอบบัญชี โดยใช้คุณลักษณะด้านขนาดของสำนักงาน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่หรือสำนักงานสอบบัญชี Big4 และสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 หรือ สำนักงานสอบบัญชีที่ไม่ใช่สำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ ซึ่งหมายถึงสำนักงานสอบบัญชีที่มีขนาดเล็กจนถึงขนาดกลาง (Lambert, 1999b; Khurana and Raman, 2004; Behr et al., 2008; Francis and Yu, 2009; Lawrence et al., 2011)

2.2 การแบ่งประเภทสำนักงานสอบบัญชี

ในประเทศไทย

จากการตรวจระบบการควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2555) แบ่งสำนักงานสอบบัญชีในประเทศไทยออกเป็น 3 ประเภท ประเภทแรกคือ สำนักงานสอบบัญชี Big4 ประกอบด้วย บริษัท เคพีเอ็มจี ภูริธรรพ์ สอบบัญชี จำกัด, บริษัท ดีลรอยท์ ฟู้ช โรยัลทีตี้ สอบบัญชี จำกัด, บริษัท ไพร์ซวอเตอร์ เฮาส์ คูเปอร์ เอบีเอส จำกัด, และ บริษัท สำนักงาน

อิวาย จำกัด โดยทั้งสี่สำนักงานถือเป็นยักษ์ใหญ่ของการบริการให้ความเชื่อมั่นและการสอบบัญชี (Audit and Assurance Services) มีการให้บริการสอบบัญชีในระดับมืออาชีพและมีมาตรฐานการปฏิบัติงานที่ที่ยอมรับในระดับโลก

ประเภทต่อมาคือ สำนักงานสอบบัญชีที่เป็นสมาชิกของสำนักงานต่างชาติ (Other International Firms) เป็นบริษัทสมาชิกของสำนักงานสอบบัญชีต่างชาติที่มีการปฏิบัติงานภายใต้ชื่อสำนักงานเดียวกันและมีการรับเอามาตรฐานการปฏิบัติงานจากสำนักงานต่างชาติมาใช้ควบคุมคุณภาพของสำนักงาน ซึ่งสำนักงานทั้งหมด 4 สำนักงาน ได้แก่ บริษัท เกรเนท ธอนตัน จำกัด บริษัท เบเคอร์ ทิลลี่ ออดิท แอนด์ เอ็ดไวเซอร์รี เซอร์วิสเชส (ประเทศไทย) จำกัด บริษัท ซีซีไอ จำกัด และบริษัท อาร์เอสเอ็ม ออดิท เซอร์วิสเชส (ประเทศไทย) จำกัด

ประเภทสุดท้ายคือ สำนักงานสอบบัญชีท้องถิ่น (Local Firms) เป็นสำนักงานที่ได้รับการก่อตั้งและบริหารงานโดยคนไทย ซึ่งการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของสำนักงานสอบบัญชีประเภทนี้อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าของหรือผู้บริหารของสำนักงาน อย่างไรก็ตาม สำนักงานสอบบัญชีท้องถิ่นบางแห่งได้มีการทำสัญญาเป็นสมาชิกร่วมกับสำนักงานต่างชาติด้วย เช่น บริษัท บัญชีกิจ จำกัด ที่ได้ร่วมเป็นภาคีสมาชิกของ Horwath International (HI) และสำนักงาน ปีติเสวี ได้เป็นสมาชิกกับ Moore Stephens International Limited (MSIL)

งานวิจัยนี้แบ่งสำนักงานสอบบัญชีออกเป็น 2 ประเภทคือ สำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 เนื่องจากการแบ่งในลักษณะนี้เป็นประโยชน์มากกว่าในเชิงการเปรียบเทียบกับงานวิจัยอื่น อีกทั้งการแบ่งประเภทของสำนักงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. ยังมีความไม่ชัดเจน เนื่องจากสำนักงานสอบบัญชีท้องถิ่นบางสำนักงานได้มีการเข้าร่วมทำสัญญาเป็นสมาชิกร่วมกับสำนักงานต่างชาติ แต่ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อของสำนักงานให้อยู่ภายใต้ชื่อสำนักงานเดียวกัน รวมถึงข้อจำกัดของข้อมูล

การนำมาตรฐานการปฏิบัติงานระหว่างประเทศมาปฏิบัติใช้ที่ถือเป็นความลับทางธุรกิจทำให้ไม่สามารถระบุการรับเอามาตรฐานการปฏิบัติงานจากสำนักงานต่างชาติมาใช้ควบคุมคุณภาพของแต่ละสำนักงานได้อย่างชัดเจน

3. การเปรียบเทียบคุณภาพงานสอบบัญชีในระดับสำนักงานสอบบัญชี

ถึงแม้ว่าผลจากงานวิจัยจำนวนมากและจากหลักฐานอื่น ๆ จะยังไม่มียุทธวิธีที่ชัดเจนว่าสำนักงานสอบบัญชี Big4 มีคุณภาพงานสอบบัญชีสูงกว่าสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 (Lawrence et al., 2011) แต่โดยทั่วไปงานวิจัยด้านการสอบบัญชีมักจะให้ข้อสรุปว่าคุณภาพของการสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4 นั้นดีกว่าหรืออยู่ในระดับที่สูงกว่าคุณภาพของสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 DeANGELO (1981), Lennox (1999a), Lawrence et al. (2011) และ Khurana and Raman (2004) พบว่าสำนักงานสอบบัญชีที่มีขนาดใหญ่มีข้อผูกมัดที่เกี่ยวข้องกับความอิสระในการสอบบัญชี น้อยกว่าสำนักงานสอบบัญชีที่มีขนาดเล็กและสำนักงานสอบบัญชีที่มีขนาดใหญ่มีแรงจูงใจมากกว่าสำนักงานสอบบัญชีขนาดเล็กในการออกรายงานที่ถูกต้อง เพื่อที่จะปกป้องชื่อเสียงของสำนักงานและหลีกเลี่ยงการฟ้องร้องที่ก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้นแล้วสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่จึงมีคุณภาพงานสอบบัญชีที่สูงกว่าสำนักงานสอบบัญชีขนาดเล็ก สอดคล้องกับการศึกษาของ Dye (1993) ที่พบว่าสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่เป็นสำนักงานที่มีความมั่งคั่งมากกว่าสำนักงานสอบบัญชีขนาดเล็ก จึงทำให้สำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่มีความเสี่ยงในการถูกฟ้องร้องมากกว่าสำนักงานสอบบัญชีขนาดเล็ก สำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่จึงมีแรงจูงใจมากกว่าสำนักงานสอบบัญชีขนาดเล็กสำหรับการออกรายงานให้มีความถูกต้อง

นอกจากนี้ Lennox (1999b) ได้วิเคราะห์ทั้งจากทฤษฎีความเสียหาย (Reputation Theory) และทฤษฎีความมั่งคั่ง (Deep Pockets Theory) และพบความ

สัมพันธ์ในเชิงบวกระหว่างขนาดของสำนักงานสอบบัญชีและคุณภาพงานสอบบัญชีจากทั้งสองทฤษฎีข้างต้น ซึ่งสรุปได้ว่าสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่มีแรงจูงใจมากกว่าสำนักงานสอบบัญชีขนาดเล็กที่จะออกรายงานของผู้สอบบัญชีที่มีความถูกต้อง เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของ Pachar (1989) ที่ทดสอบความสัมพันธ์ของทฤษฎีการส่งสัญญาณ (Signaling Theory) และลักษณะของตัวแทน (Agency Aspects) ของกระบวนการออกงบการเงิน ซึ่งผลงานวิจัยพบว่า บริษัทที่จะออกหุ้นใหม่จะส่งสัญญาณต่อนักลงทุนให้ทราบถึงข้อมูลที่เป็นข้อมูลเฉพาะ (Private Information) ผ่านวิธีการเลือกสำนักงานสอบบัญชีที่มีคุณภาพสูง เพราะการเลือกสำนักงานสอบบัญชีมีผลกระทบต่อความคิดของนักลงทุน ซึ่ง Beatty (1989) พบว่าบริษัทส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะเลือกบริษัทด้วยสำนักงานสอบบัญชีที่มีขนาดใหญ่ และมีชื่อเสียงที่จะนำหุ้นออกสู่ตลาด

Beatty et al. (2008) พบว่าความถูกต้องของงบการเงินการกำไรของนักวิเคราะห์จะสูงกว่า และการประเมินการจะมีการกระจายตัวน้อยกว่าสำหรับบริษัทที่สอบบัญชีด้วยสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ สอดคล้องกับ Becker et al. (1998) ที่พบว่าบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Big4 นั้นมีค่าสัมบูรณ์ของรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหาร (Absolute Discretionary Accrual) ต่ำกว่าบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 และ Krishnan et al. (2003) พบว่าบริษัทที่สอบบัญชีด้วยสำนักงานสอบบัญชี Big4 มีความสัมพันธ์ระหว่างรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหารและผลกำไรในอนาคตมากกว่าบริษัทที่สอบบัญชีด้วยสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4

สำหรับการเปรียบเทียบคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชีในประเทศไทย สมชาย สุภัทธกุล (2542) สรุปเกี่ยวกับคุณภาพการสอบบัญชีว่า สำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่จะมีความคุณภาพงานสอบบัญชีมากกว่าสำนักงานสอบบัญชีขนาดเล็ก เนื่องจากความเป็นอิสระใน

การรายงานและเปิดเผยข้อผิดพลาด อีกทั้งสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่มีโอกาสที่จะสูญเสียลูกค้ามากกว่าหากตรวจพบว่ามี การปกปิดข้อผิดพลาดในงบการเงินที่ตรวจพบ ซึ่งข้อสรุปดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ กนกจันทร์ ปิงเจริญกุล (2547) ที่ว่าสำนักงานสอบบัญชีร่วมกับต่างประเทศมีความสามารถในการแข่งขันมากกว่าสำนักงานสอบบัญชีไทย เช่นเดียวกันกับผลจากการตรวจระบบการควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีในประเทศไทยของสำนักงาน ก.ล.ต. ที่พบว่าสำนักงานสอบบัญชี Big4 มีคุณภาพงานสอบบัญชีในระดับที่สูงกว่าสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4

อย่างไรก็ตาม ได้มีข้อโต้แย้งในหลายประเด็นที่บ่งบอกว่าสำนักงานสอบบัญชี Big4 ไม่ได้มีคุณภาพงานสอบบัญชีสูงกว่าสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 ตัวอย่างเช่น ประเด็นด้านกฎหมายและมาตรฐานการสอบบัญชี ซึ่งทั้งสำนักงานสอบบัญชีทั้งสองประเภทต่างก็ต้องปฏิบัติงานภายใต้ข้อกำหนดและมาตรฐานฉบับเดียวกันตามแต่ละประเทศที่เป็นถิ่นฐาน ดังนั้น งานสอบบัญชีจึงควรมีคุณภาพที่เท่าเทียมกัน (Lawrence et al., 2011) ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของสำนักงานสอบบัญชีทั้งสองประเภทจะพบว่าสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 มีความรู้มากกว่าสำนักงานสอบบัญชี Big4 ในด้านของตลาดท้องถิ่นและมีความสัมพันธ์ที่ดีกว่ากับบริษัทลูกค้า (Louis, 2005) ตัวอย่างเช่นเหล่านี้จึงเป็นการสนับสนุนให้สำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 สามารถป้องกันความผิดพลาดจากการทำงานได้ดีกว่าสำนักงานสอบบัญชี Big4 แต่ในบางกลับกันจากเหตุผลทางด้านความสัมพันธ์ที่ดีต่อบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 อาจส่งผลให้สำนักงานมีข้อจำกัดด้านความอิสระในการปฏิบัติงานสอบบัญชี

นอกจากนี้ Lawrence et al. (2011) ได้ตรวจสอบความแตกต่างของคุณภาพของงานสอบบัญชีจากการใช้ตัวแทนของต้นทุนงานสอบบัญชีใน 3 ลักษณะ คือ รายการครุภัณฑ์ทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหาร (Discretionary Accrual) ต้นทุนที่คาดหวังในส่วนของผู้ถือหุ้นหรือส่วนของผู้ถือหุ้น (Ex ante cost-of-equity Capital) และความถูกต้องของการคาดการณ์ของนักวิเคราะห์ (Analyst Forecast Accuracy) ซึ่งผลจากงานวิจัยไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4

ผู้ถือหุ้นหรือส่วนของผู้ถือหุ้น (Ex ante cost-of-equity Capital) และความถูกต้องของการคาดการณ์ของนักวิเคราะห์ (Analyst Forecast Accuracy) ซึ่งผลจากงานวิจัยไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4

4. ลักษณะของลูกค้า

ผลของงานวิจัยต่าง ๆ ระบบลักษณะที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญของลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 ซึ่งโดยปกติหลักการพิจารณาที่สำคัญคือ ผลจากงานวิจัยจะสะท้อนต่อลักษณะของบริษัทลูกค้าแต่ไม่สะท้อนต่อลักษณะของสำนักงานสอบบัญชี จากประเด็นดังกล่าวจึงเป็นที่มาของวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ที่ต้องการตรวจสอบว่าคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 ซึ่งอาจเป็นผลมาจากลักษณะของลูกค้า โดยแบ่งลักษณะของลูกค้าออกเป็น 3 ลักษณะ เช่นเดียวกันกับการระบุลักษณะของลูกค้าในงานวิจัยของ Lawrence et al. (2011) ได้แก่ (1) ลักษณะด้านขนาดของบริษัทลูกค้าประเมินจากสินทรัพย์ทั้งหมด (2) ลักษณะด้านผลการดำเนินงานซึ่งประเมินจากอัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ (Return on Assets: ROA) และ (3) ลักษณะด้านผลกระทบของความเสียหายทางการเงินจากการประเมินโครงสร้างทุน (Total Leverage) และอัตราส่วนสภาพคล่อง (Current Ratio)

วัตถุประสงค์ คำถามงานวิจัย และสมมติฐานของงานวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพของสำนักงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 ในประเทศไทย โดยคำถามงานวิจัย สมมติฐานหลัก (Null Hypothesis) และ สมมติฐานรอง (Alternative Hypothesis) ดังต่อไปนี้

- คำถามที่ 1: ลักษณะของลูกค้าของสำนักงาน
สอบบัญชี Big4 และ Non-Big4
มีความแตกต่างกันหรือไม่
- H_{A0} = ลักษณะของลูกค้าของสำนักงาน
สอบบัญชี Big4 และ Non-Big4
ไม่มีความแตกต่างกัน
- H_{A1} = ลักษณะของลูกค้าของสำนักงาน
สอบบัญชี Big4 และ Non-Big4
มีความแตกต่างกัน
- คำถามที่ 2: สำนักงานสอบบัญชี Big4 และ
Non-Big4 ให้บริการการสอบบัญชี
ที่มีคุณภาพต่างกันหรือไม่
- H_{B0} = คุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงาน
สอบบัญชี Big4 ไม่แตกต่างจาก
คุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงาน
สอบบัญชี Non-Big4
- H_{B1} = คุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงาน
สอบบัญชี Big4 แตกต่างจากคุณภาพ
งานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี
Non-Big4

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษามาจากข้อมูลรายปี (firm-year Data) ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ถึงปี พ.ศ. 2553 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 10 ปี โดยมีที่มาจากรัฐบาลข้อมูล Datastream และเก็บรวบรวมข้อมูลรายชื่อสำนักงานสอบบัญชีจากรายงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตจากเว็บไซต์ของสำนักงาน ก.ล.ต.

ข้อมูลที่ใช้ศึกษาไม่รวมถึงกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มอุตสาหกรรมธุรกิจการเงิน ได้แก่ หมวดธุรกิจธนาคารและเงินทุนและหลักทรัพย์ ประกันภัยและประกันชีวิต รวมถึงหมวดธุรกิจกองทุนรวมอสังหาริมทรัพย์ เนื่องจากบริษัทในกลุ่มธุรกิจดังกล่าวมีโครงสร้างทางการเงิน การดำเนินงาน รวมถึงข้อกำหนด กฎหมาย และการกำกับดูแลแตกต่างจากกลุ่มธุรกิจอื่นอย่างมีนัยสำคัญ และเป็นอุตสาหกรรมที่มีลักษณะพิเศษกว่ากิจการโดยทั่วไปนั้นๆ จากนั้น เพื่อขจัดปัญหาสำหรับบริษัทที่อาจมีรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหารสูง (ซึ่งอาจเป็นข้อบ่งชี้ของการแสดงรายการที่ขัดต่อสิ่งที่จริงอันเป็นสาระสำคัญ) แต่ผู้สอบบัญชีได้เปลี่ยนองค์ความเห็นในรายงานของผู้สอบบัญชีตามความเหมาะสมเรียบร้อยแล้ว ดังกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาไม่รวมถึงข้อมูลของบริษัทในปีที่หลักทรัพย์ถูกกำหนดเครื่องหมายพักซื้อขายหลักทรัพย์เป็นการชั่วคราว (Suspension: SP)⁵ ซึ่งตามข้อกำหนดของตลาดหลักทรัพย์จะมีการให้เครื่องหมายดังกล่าวต่อหุ้นของบริษัทที่เมื่อนำส่งงบการเงิน ผู้สอบบัญชีไม่แสดงความเห็นต่อการเงิน หรือผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นอย่างมีเงื่อนไขต่อการเงิน

2. วิธีการดำเนินการวิจัย

2.1 การวัดคุณภาพงานสอบบัญชี

งานวิจัยนี้วัดคุณภาพงานสอบบัญชีด้วยรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหาร (Discretionary Accruals) โดยประยุกต์การคำนวณตามแบบจำลอง Modified Jones ตามงานวิจัยของ Kothari et al. (2005) ซึ่งคำนวณรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหารจากความแตกต่างระหว่างค่าการเปลี่ยนแปลงรายการคงค้างรวมทั้งที่เกิดขึ้นจริง กับค่าการเปลี่ยนแปลงของรายการคงค้างที่ควรจะเป็นจากการดำเนินงานตามปกติของธุรกิจ

⁵ เครื่องหมายพักการซื้อขายหลักทรัพย์เป็นการชั่วคราว SP (Suspension) หมายถึง เครื่องหมายแสดงการห้ามซื้อหรือขายหลักทรัพย์จดทะเบียนเป็นการชั่วคราวโดยมีระยะเวลาเกิน 1 ช่วงเวลาทำการหรือมีจำนวนวันตามที่ตลาดหลักทรัพย์กำหนด

2.2 วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาของงานวิจัยนี้ได้ปฏิบัติตามงานวิจัยของ Lawrence et al. (2011) ซึ่งนอกจากการทดสอบด้วยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดแล้ว ยังมีการจับคู่กลุ่มตัวอย่างอีก 2 วิธี กล่าวคือ

(ก) วิธีการจับคู่โดยใช้คะแนนความโน้มเอียง

(Propensity-score Matching Model)

วิธีการนี้ถูกพัฒนาโดย Rosenbaum and Rubin (1983) เป็นวิธีที่ช่วยสร้างความมั่นใจว่าความแตกต่างของคุณภาพงานสอบบัญชีที่ต้องการศึกษาเป็นผลมาจากการสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชีอย่างแท้จริง ไม่ได้เป็นผลมาจากความแตกต่างของบริษัทลูกค้าของสำนักงาน

สอบบัญชีที่มีอยู่ก่อนหน้านั้น ซึ่งเป็นการทำให้ตัวแปรต่างๆ ของลักษณะบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Big4 ไม่ใกล้เคียงกับตัวแปรของลักษณะบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 กล่าวคือ เป็นการทำให้เกิดความสมดุล (Balance) ของตัวแปรต่างๆ ระหว่างทั้งสองกลุ่ม สำหรับวิธีการจับคู่จะทำการจับคู่ข้อมูลลักษณะต่างๆ ของบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 ทำโดยใช้แบบจำลองลอจิสติก (Logit Model) เพื่อคำนวณหาคะแนนความโน้มเอียงจากความน่าจะเป็นในการเลือกสำนักงานสอบบัญชี Big4 สมการสำหรับการวิเคราะห์การถดถอยแบบโลจิสติกที่ใช้ทดสอบแสดงดังนี้

$$BIG4_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 LOG\_ASSETS_{i,t} + \beta_2 ATURN_{i,t} + \beta_3 CURR_{i,t} + \beta_4 LEV_{i,t} + \beta_5 ROA_{i,t} + \sum PROXY\_CONTROLS_{i,t} + Industry\_FE + Year\_FE + \epsilon_{i,t} \quad (1)$$

โดย

BIG4	คือ	1 ถ้าเป็นลูกค้าของบริษัทสอบบัญชี Big4 ในปี t และ 0 หากเป็นลูกค้าของบริษัทสอบบัญชี Non-Big4 ในปี t
LOG_ASSETS	คือ	ลอการิทึมธรรมชาติ (Natural logarithm) ของสินทรัพย์ทั้งหมดของบริษัท i ณ สิ้นปีที่ t
ATURN	คือ	ยอดขายของบริษัท i ในปี tหารด้วย สินทรัพย์ทั้งหมดของบริษัท i ในปี t-1
CURR	คือ	สินทรัพย์หมุนเวียนของบริษัท i ในปี tหารด้วย หนี้สินหมุนเวียนของบริษัท i ในปี t
LEV	คือ	ผลรวมของหนี้สินระยะยาวของบริษัท i ในปี t กับภาระหนี้สินที่มีดอกเบี้ยในหนี้สินหมุนเวียนของบริษัท i ในปี tหารด้วย ค่าเฉลี่ยของสินทรัพย์ทั้งหมดของบริษัท i ในปี t-1
ROA	คือ	กำไรสุทธิของบริษัท i ในปี tหารด้วย ค่าเฉลี่ยของสินทรัพย์ทั้งหมดของบริษัท i ในปี t
PROXY_CONTROLS	คือ	ตัวแปรควบคุมที่ใช้ในการวิเคราะห์แต่ละตัวแทนของคุณภาพงานสอบบัญชี
Industry_FE	คือ	อิทธิพลคงที่ในส่วนของอุตสาหกรรม
Year_FE	คือ	อิทธิพลคงที่ในส่วนของปี
ϵ	คือ	ค่าความคลาดเคลื่อน
i	คือ	บริษัทที่ทำการศึกษา
t	คือ	ปีที่ทำการศึกษา

การจับคู่กลุ่มตัวอย่างโดยใช้คะแนนความโน้มเอียงจะทำการจับคู่บริษัทลูกค้ำของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 ที่มีค่าความน่าจะเป็น (Predicted Probabilities) ใกล้เคียงกันมากที่สุดจากการวิเคราะห์สมการถดถอยแบบโลจิสตามสมการ (1) โดยกำหนดระยะห่างหรือค่าความแตกต่างระหว่างกลุ่ม (Caliper distance)⁶ ไว้ที่ 0.01 ทั้งนี้ในการวิเคราะห์จะประกอบด้วยอิทธิพลคงที่ (Fixed Effects) ในส่วนของอุตสาหกรรม (Industry_FE) โดยแบ่งออกเป็น 7 อุตสาหกรรม รวมถึงอิทธิพลคงที่ในส่วน

(ข) วิธีการจับคู่โดยใช้คุณลักษณะของลูกค้ำ (Attribute-based Matching Model)

วิธีการจับคู่โดยใช้คุณลักษณะของลูกค้ำจะจับคู่ลักษณะของบริษัทลูกค้ำ จากตัวแปร LOG_ASSETS สำหรับการ

จับคู่ด้านขนาด และจากตัวแปร ROA สำหรับการจับคู่บริษัทลูกค้ำทางด้านผลการดำเนินงาน สุดท้ายทำการจับคู่กลุ่มตัวอย่างด้วยตัวแปร LEV และ CURR สำหรับการจับคู่ด้านความเสี่ยงทางการเงิน ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าความแตกต่างของคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 จะเป็นผลมาจากลักษณะของลูกค้ำหรือไม่

2.3 การวิเคราะห์รายการความบังเอิญบางส่วนที่เกิดจากตุลยพินิจของผู้บริหาร

สำหรับสมการที่ใช้ทดสอบความแตกต่างของคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 เป็นดังนี้

$$ADA_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 BIG4_{i,t} + \beta_2 LOG\_MKT_{i,t} + \beta_3 ROA_{i,t} + \beta_4 LEV_{i,t} + \beta_5 CURR_{i,t} + Industry\_FE + Year\_FE + \epsilon_{i,t} \tag{2}$$

โดย

- ADA คือ ค่าสัมบูรณ์ของ Discretionary accrual ของปีที่ t ตามที่คำนวณจากสมการ (5)
- BIG4 คือ 1 ถ้าเป็นลูกค้ำของบริษัทสอบบัญชี Big4 ในปี t และ 0 หากเป็นลูกค้ำของบริษัทดสอบบัญชี Non-Big4 ในปี t
- LOG_MKT คือ ลอการิทึมธรรมชาติ (natural logarithm) ของมูลค่าตลาดของส่วนของผู้ถือหุ้นของบริษัท i ณ สิ้นปีที่ t
- ROA คือ กำไรทางบัญชีก่อนจ่ายภาษีของบริษัท i ในปี t-1 หารด้วย ค่าเฉลี่ยของสินทรัพย์ทั้งหมดของบริษัท i ในปี t-1
- LEV คือ ผลรวมของหนี้สินระยะยาวของบริษัท i ในปี t หารด้วย หนี้สินที่มีดอกเบี้ยในหนี้สินหมุนเวียนของบริษัท i ในปี t หารด้วย ค่าเฉลี่ยของสินทรัพย์ทั้งหมดของบริษัท i ในปี t-1
- CURR คือ สินทรัพย์หมุนเวียนของบริษัท i ในปี t-1 หารด้วย หนี้สินหมุนเวียนของบริษัท i ในปี t-1
- Industry_FE คือ อิทธิพลคงที่ในส่วนของอุตสาหกรรม
- Year_FE คือ อิทธิพลคงที่ในส่วนประจำปี

⁶ ระยะห่างที่ยอมรับได้ (Caliper distance) หมายถึง ระยะห่างสูงสุดของความแตกต่างของตัวแปรที่ใช้ทดสอบระหว่างกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่ม

- e คือ ค่าความคลาดเคลื่อน
- i คือ บริษัทที่ทำการศึกษ
- t คือ ปีที่ทำการศึกษ

จากสมการที่ (2) BIG4 คือตัวแปรหลักที่สนใจในการวิเคราะห์ความแตกต่างของคุณภาพงานสอบบัญชีระหว่างสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 สำหรับตัวแปรควบคุมนั้น ในส่วนของ LOG_MKT ใช้ในการควบคุมขนาดของบริษัทลูกค้า ส่วน ROA เป็นตัวแปรควบคุมที่ใช้ในการกำจัดการเปลี่ยนแปลงของรายการคงค้างที่เป็นผลมาจากการดำเนินงานของแต่ละบริษัท และตัวแปร LEV และ CURR เป็นตัวแปรควบคุมสำหรับผลกระทบของความเสี่ยงทางการเงินที่เป็นผลมาจากรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหาร

ผลการศึกษาก่อนการศึกษ

1. ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา

กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดของงานวิจัยนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 3,237 ตัวอย่าง (Firm-year Observation) โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มตัวอย่างของบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Big4 (Big4 Clients) จำนวน 1,829 ตัวอย่าง และกลุ่มตัวอย่างของบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 (Non-Big4 clients) จำนวน 1,408 ตัวอย่าง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 56.5 และร้อยละ 43.5 ตามลำดับ

ตาราง 1 ซึ่งแสดงข้อมูลสถิติเชิงพรรณนาสำหรับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (Full Sample) บ่งชี้ว่าโดยส่วนใหญ่ลักษณะของบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ บริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Big4 มีผลการดำเนินงาน (ROA) และอัตรการหมุนเวียนของสินทรัพย์รวม (ATURN) สูงกว่าบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 ส่วนด้าน

ความเสี่ยงทางการเงินพบว่า บริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 มีความเสี่ยงทางการเงินจากตัวแปรเงินโครงสร้างทุน (LEV) และสภาพคล่องทางการเงิน (CURR) สูงกว่าบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Big4 (โปรดดูรายละเอียดในตาราง 1) อย่างไรก็ตาม พบความแตกต่างของขนาดของบริษัทลูกค้า จากการเปรียบเทียบกับสินทรัพย์ทั้งหมด (Total assets) และมูลค่าตามราคาตลาด (Market value) แต่หากเปรียบเทียบจากตัวแปร LOG_ASSET และ LOG_MKT จะพบว่าบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Big4 มีขนาดมากกว่าบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 นอกจากนี้ จากการเปรียบเทียบความแตกต่างของความเสี่ยงจากรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหาร (ADA) พบว่าบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 มีปริมาณรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหารสูงกว่าบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Big4 อย่างมีนัยสำคัญ

กลุ่มตัวอย่างที่จับคู่โดยใช้คะแนนความโน้มเอียง (Propensity-Score Matched Samples) มีจำนวนทั้งหมด 1,027 คู่ เป็นกลุ่มตัวอย่างจากบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Big4 จำนวน 1,027 ตัวอย่าง และบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 จำนวน 1,027 ตัวอย่าง ซึ่งวิธีการจับคู่กลุ่มตัวอย่างด้วยคะแนนความโน้มเอียงทำให้ลักษณะของบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 มีความสมดุลกันมากขึ้น กล่าวคือ ลักษณะต่าง ๆ ของบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชีทั้งสองประเภทแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 อย่างไรก็ตาม บริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 ยังคงมีสภาพคล่องทางการเงิน (CURR) สูงกว่าบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Big4 ด้วยความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.10

ตารางที่ 1 ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา

	Full Samples				Propensity-Score Matched Samples			
	All Obs. Mean Std. Dev.	Big 4 Mean Std. Dev.	Non-Big4 Mean Std. Dev.	Difference in Means (t-statistic)	All Obs. Mean Std. Dev.	Big 4 Mean Std. Dev.	Non-Big4 Mean Std. Dev.	Difference in Means (t-statistic)
ADA	0.01217 0.31460	0.10127 0.16030	0.14813 0.43932	-0.04686*** (-3.812)	0.11607 0.19674	0.11413 0.19245	0.11874 0.2010	-0.00388 (-0.447)
Total Assets	12954.23 50571.63	14221.75 29931.81	11307.73 68653.16	2914.02 (1.626)	7529.64 26167.03	7173.02 24493.58	7386.26 27747.33	-713.24 (-0.618)
Market Value	9015.06 41806.30	9732.72 28960.14	8082.82 54116.17	1649.90 (1.113)	5323.01 25260.54	5203.18 24493.85	5430.64 26017.08	-215.26 (-0.193)
LOG_ASSET	14.91607 1.49996	15.34817 1.44205	14.35478 1.38378	0.99339*** (19.880)	14.6525 1.21940	14.66575 1.20599	14.63925 1.23311	0.02649 (0.492)
LOG_MKT	7.16825 1.81187	7.64176 1.73740	6.55316 1.72004	1.08860*** (17.773)	6.86533 1.54091	6.89108 1.54853	6.87960 1.53399	0.01148 (0.169)
ATURN	1.00592 0.76128	1.02733 0.73477	0.97812 0.79381	0.49717 (1.624)	1.02529 0.72861	1.03009 0.63722	1.02049 0.81004	0.00960 (0.299)
ROA	0.03659 0.28483	0.04958 0.11049	0.01972 0.41258	0.02986*** (2.644)	0.03971 0.31615	0.03959 0.12126	0.03983 0.43046	-0.00024 (-0.017)
LEV	0.34393 0.57609	0.31140 0.31644	0.38619 0.79378	-0.07479*** (-3.337)	0.30853 0.33257	0.30771 0.35914	0.30936 0.30387	-0.00165 (-0.112)
CURR	2.36897 4.94269	1.97256 1.92175	2.85391 7.13476	-0.91136*** (-4.664)	2.15024 2.19313	2.23399 2.30217	2.06650 2.07613	0.16749* (1.731)
No. Obs.	3237	1829	1408		2054	1027	1027	
% of Total	100%	56.5%	43.5%		100%	50%	50%	

* , ** , *** หมายถึง ระดับนัยสำคัญสถิติ (Two-tailed) 0.10, 0.05, และ 0.01 ตามลำดับ

2. การทดสอบความแตกต่างของคุณภาพงานสอบบัญชี

การทดสอบความแตกต่างของคุณภาพงานสอบบัญชีจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (Full Samples) ตามตาราง 2 ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของสำนักงานสอบบัญชีและรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหาร โดยสัมประสิทธิ์ (Coefficient) ของตัวแปร Big4

มีค่าเท่ากับ -0.013 ($t = -1.199$, $p = 0.237$) หรืออีกนัยหนึ่งคือคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 ในประเทศไทยแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ดังนั้น จึงรับสมมติฐานหลัก (H_0) คุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4 ไม่แตกต่างจากคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4

ตารางที่ 2 ความแตกต่างของคุณภาพงานสอบบัญชี

	Dependent Variable: ADA			
	FULL SAMPLE		Propensity Score Matched Sample	
	Difference in Means (t-statistic)	Multivariate Estimate (t-statistic)	Difference in Means (t-statistic)	Multivariate Estimate (t-statistic)
Intercept		0.125*** (5.432)		0.064*** (3.088)
Big4	-0.047*** (-3.812)	-0.013*** (-1.199)	-0.004 (-0.447)	-0.005 (-0.625)
LOG_MKT		0.011*** (-3.103)		-0.005** (-1.966)
ROA		0.073*** (-3.919)		-0.029** (-2.298)
LEV		0.142*** (15.108)		0.233*** 17.812
CURR		0.011*** (10.580)		0.009*** 4.783
Industry_FE		Included		Included
Year_FE		Included		Included
Adjusted R ²		0.108		0.149
No. Obs.	3227	3227	2054	2054
Matching Model R ²			0.127 (Cox & Snell R Square) 0.171 (Nagelkerke R Square)	

*, **, *** หมายถึง ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Two-tailed) 0.10, 0.05, และ 0.01 ตามลำดับ

ส่วนการวิเคราะห์ตัวแปรควบคุม (LOG_MKT, ROA, LEV, และ CURR) พบว่าตัวแปรควบคุมทั้งหมดมีความสัมพันธ์กับรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหาร ซึ่งพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จากการวิเคราะห์ตามสมการถดถอยเชิงเส้นสมการที่ (2) และพบความสัมพันธ์เชิงลบในส่วนของตัวแปร LOG_MKT และ ROA ต่อรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหาร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lawrence et al. (2011) กล่าวคือ บริษัทที่มีขนาดใหญ่และมีผลการดำเนินงานสูงจะมีคุณภาพของกำไรดีกว่าบริษัทที่มีขนาดเล็กและมีผลการดำเนินงานต่ำ ทั้งนี้จะมีที่มาจากรางวัลใจในการจัดการกำไรที่แตกต่างกัน ในทางตรงกันข้ามสำหรับตัวแปร LEV และ CURR กลับพบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวก ซึ่งน่าจะมีสาเหตุมาจากบริษัทที่มีความเสี่ยงทางการเงินสูงนั้นมีรางวัลใจในการจัดการกำไรมากกว่า เพื่อให้ได้ตัวเลขในงบการเงินของบริษัทสอดคล้องกับข้อจำกัดต่าง ๆ ของหนี้สินจึงทำให้มีคุณภาพของกำไรต่ำกว่าบริษัทที่มีความเสี่ยงทางการเงินต่ำ

ส่วนผลของการทดสอบด้วยกลุ่มตัวอย่างจากการจับคู่โดยใช้คะแนนความโน้มเอียง (Propensity-Score Matched Samples) ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญของค่าเฉลี่ยของรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหารของบริษัทลูกค้าจากสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 อีกทั้งไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของสำนักงานสอบบัญชี และรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหาร โดยค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปร Big4 คือ -1.005 ($t = -0.625$, $p = 0.53$) และในส่วนตัวแปรควบคุมพบว่ามีความสัมพันธ์กับรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหาร ซึ่งผลจากการทดสอบด้วยกลุ่มตัวอย่างจากการจับคู่โดยใช้คะแนนความโน้มเอียงนี้สอดคล้องกันกับการทดสอบด้วยกลุ่มตัวอย่างทั้งชุดตามที่กล่าวไว้ข้างต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Lawrence et al. (2011) ที่พบว่าคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big 4 และ Non-

Big4 นั้นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

อย่างไรก็ตาม ผลจากการวิจัยนี้ขัดแย้งกับผลการตรวจระบบการควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. และงานวิจัยในอดีตที่พบว่าขนาดของสำนักงานสอบบัญชีมีความสัมพันธ์กับคุณภาพงานสอบบัญชี (DeANGELO, 1981; Bachar, 1989; Dye, 1993; Becker et al., 1998; Lennox, 1999b; Krishnan et al., 2003; Behn et al., 2008) ซึ่งน่าจะมีสาเหตุจาก

(1) ช่วงระยะเวลาที่ทำการวิจัยที่เปลี่ยนแปลงไป งานวิจัยที่เกิดขึ้นในหลายปีก่อนอยู่ในช่วงที่สำนักงานสอบบัญชียังไม่คุ้นเคยกับบริษัทลูกค้า แต่ในปัจจุบันสำนักงานสอบบัญชีมีประสบการณ์ ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะการดำเนินงานของบริษัทลูกค้ามากขึ้นจากการสั่งระงับเวลาในการปฏิบัติงานสอบบัญชี ดังนั้นขนาดของสำนักงานสอบบัญชีจึงไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพงานสอบบัญชี (Al-Thuneibat et al., 2011)

(2) ความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทำวิจัย โดยงานวิจัยในอดีตมักศึกษาในขอบเขตของประเทศที่พัฒนาแล้วและเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจของโลกอย่างประเทศสหรัฐอเมริกา แต่งานวิจัยนี้ทำการศึกษาในขอบเขตของประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้น ความแตกต่างของกฎหมาย ข้อบังคับ รวมถึงระดับของการกำกับดูแลน่าจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผลจากงานวิจัยแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ Francis and Wang (2008) ที่ให้ข้อบ่งชี้ว่าระบบการคุ้มครองนักลงทุน (Investor Protection Regimes) ที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความแตกต่างของคุณภาพงานสอบบัญชี นอกจากนี้ Al-Thuneibat et al. (2011) พบว่าขนาดของสำนักงานสอบบัญชีไม่สัมพันธ์กับคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชีในประเทศจอร์แดน แตกต่างจากงานวิจัยของ Kabir et al. (2011) ที่ทดสอบความสัมพันธ์ของคุณภาพงานสอบบัญชีในประเทศบังคลาเทศและผลการศึกษพบว่าขนาดของคุณภาพงานสอบบัญชีมีความสัมพันธ์

กับประเภทของสำนักงานสอบบัญชี ซึ่งผลการศึกษาจากงานวิจัยทั้งสองนั้นแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้จะเป็นการศึกษาในกลุ่มของประเทศกำลังพัฒนา แต่กลับพบผลการศึกษาที่แตกต่างกัน ซึ่งน่าจะมีส่วนมาจากความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมในการกำกับดูแลของแต่ละประเทศที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพงานสอบบัญชี

(3) การเลือกวิธีการวัดคุณภาพงานสอบบัญชี ผลการตรวจระบบการควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงาน ก.ล.ต. มีที่มาจากกรวัดคุณภาพงานสอบบัญชีด้วยกระบวนการปฏิบัติงานสอบบัญชี แต่งานวิจัยนี้ทำการวัดคุณภาพงานสอบบัญชีด้วยผลลัพธ์ของงานสอบบัญชี ดังนั้นการใช้วิธีการวัดคุณภาพงานสอบบัญชีที่ต่างกันทำให้ได้ผลการเปรียบเทียบคุณภาพงานสอบบัญชีแตกต่างกันอย่างไรก็ตาม กระบวนการปฏิบัติงานสอบบัญชีไม่ได้เป็นข้อสรุปสุดท้ายของงานสอบบัญชีและการวัดคุณภาพงานสอบบัญชีด้วยผลลัพธ์ของงานสอบบัญชีเข้าใกล้สมมติฐานที่ว่าคุณภาพงานสอบบัญชีขึ้นอยู่กับการใช้วิจารณญาณและการตัดสินใจของผู้สอบบัญชีแต่ละบุคคล ดังนั้น การวัดคุณภาพงานสอบบัญชีด้วยผลลัพธ์ของงานสอบบัญชีจึงให้ผลที่ชัดเจนมากกว่าการวัดคุณภาพงานสอบบัญชีด้วยกระบวนการปฏิบัติงานสอบบัญชี (Ashton and Ashton, 1995)

(4) บทบาทของเทคโนโลยีในปัจจุบันที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการสอบบัญชีมากขึ้น ตัวอย่างเช่น เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับตัวช่วยในการตัดสินใจ (Decision Aids) ซึ่งช่วยให้การใช้วิจารณญาณและการตัดสินใจของผู้สอบบัญชีมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และทำให้ขั้นตอนในการสอบบัญชีมีความชัดเจนมากกว่าในอดีต อีกทั้งแรงกระตุ้นจากภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อสำนักงานสอบบัญชีเกิดมากขึ้น และมีความพยายามในการพัฒนาเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อที่จะนำมาปรับปรุงให้งานสอบบัญชีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น (Ashton and Ashton, 1995; Bonner, 2007) และในปัจจุบันเทคโนโลยีมีราคาที่ถูกลงเป็นอย่างมาก ทำให้สำนักงานสอบบัญชีขนาด

เล็กที่มีทรัพยากรจำกัดสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพงานสอบบัญชีให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น (Pongpatrachai et al., 2009) ด้วยเหตุนี้การประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามามีส่วนหนึ่งในกระบวนการสอบบัญชีน่าจะเป็นส่วนสนับสนุนให้งานสอบบัญชีในปัจจุบันมีมาตรฐานที่สูงขึ้นและส่งผลต่อคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชีมีความทัดเทียมกัน

(5) สำนักงานสอบบัญชีของสำนักงานจะต้องปฏิบัติงานภายใต้กฎหมายและมาตรฐานที่เกี่ยวข้องฉบับเดียวกันในแต่ละประเทศ ดังนั้นจึงความเป็นไปได้ว่าคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชีในประเทศหนึ่ง ๆ จะไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้มาตรฐานการสอบบัญชีรหัส 540 เรื่อง “การตรวจสอบประมาณการทางบัญชี รวมถึงโปรแกรมการทางบัญชีที่เกี่ยวกับมูลค่าตีธรรม และการเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้อง” ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดมาตรฐานและให้แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้สอบบัญชีในการตรวจสอบประมาณการทางบัญชี ซึ่งมาตรฐานฉบับดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการประมาณรายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหาร ดังนั้น การบังคับใช้มาตรฐานการสอบบัญชี รหัส 540 น่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ช่วยลดช่องว่างของคุณภาพงานสอบบัญชีระหว่างสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 ได้มากขึ้น

3. การทดสอบความแตกต่างของคุณภาพงานสอบบัญชี เป็นผลมาจากลักษณะของบริษัทลูกค้า

ตาราง 3 รายงานผลการวิเคราะห์รายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหารจากสมการ (2) สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการจับคู่โดยใช้คุณลักษณะของบริษัทลูกค้า โดยจากผลการวิเคราะห์พบว่า การจับคู่กลุ่มตัวอย่างด้วย LOG_ASSETS ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของผลกระทบจากงานสอบบัญชีระหว่างสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 ซึ่งสอดคล้องกับ

ตารางที่ 3 ความแตกต่างของคุณภาพงานสอบบัญชีของกลุ่มตัวอย่างจากการจับคู่ด้วยลักษณะของบริษัทลูกค้า

	Dependent Variable: ADA							
	Matched Sample: LOG_ASSETS		Matched Sample: ROA		Matched Sample: LEV		Matched Sample: CURR	
	Difference in Means (t-statistic)	Multivariate Estimate (t-statistic)	Difference in Means (t-statistic)	Multivariate Estimate (t-statistic)	Difference in Means (t-statistic)	Multivariate Estimate (t-statistic)	Difference in Means (t-statistic)	Multivariate Estimate (t-statistic)
Big4	-0.020 (-1.248)	0.015 (1.029)	-0.029** (-2.332)	-0.025** (-2.056)	-0.019*** (-3.378)	-0.011* (-1.803)	-0.004*** (-3.752)	-0.022** (-2.035)
Adjusted R ²		0.145		0.134		0.021		0.176
No. Obs.	2062	2062	2614	2614	2290	2290	2310	2310
Matching Model R ²	0.037 ^a		0.136 ^a		0.189 ^a		0.183 ^a	
	0.050 ^b		0.181 ^b		0.252 ^b		0.245 ^b	

*, **, *** หมายถึง ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (Two-tailed) 0.10, 0.05, และ 0.01 ตามลำดับ

^a Cox & Snell R Square

^b Nagelkerke R Square

ผลจากการทดสอบด้วยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดและกลุ่มตัวอย่างจากการจับคู่โดยใช้คะแนนความโน้มเอียง ซึ่งก็ตาม สำหรับการจับคู่กลุ่มตัวอย่างด้วยลักษณะที่ผลการดำเนินงานและความเสี่ยงทางการเงินของบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชีจากตัวแปร ROA, LEV และ CURR พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทั้งในส่วนของการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยและสัมประสิทธิ์การวิเคราะห์หลายตัวแปร

ผลจากการทดสอบสรุปได้ว่า ผลกระทบจากการสอบบัญชี (Auditor Treatment Effect) สามารถสะท้อนต่อลักษณะของบริษัทลูกค้า หรือ เป็นผลสืบเนื่องมาจากลักษณะของบริษัทลูกค้า โดยเฉพาะในส่วนของคุณลักษณะทางด้านขนาดของบริษัทลูกค้า ของสำนักงานสอบบัญชี ดังนั้น จึงปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H₀) และรับสมมติฐานรอง (H_{A1}) ที่ว่า ลักษณะของบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 มีความแตกต่างกัน ผลการศึกษาดังกล่าว

สอดคล้องกับผลจากการศึกษาของ Lawrence et al. (2011) และยังแสดงให้เห็นว่าความแตกต่างดังกล่าวมีสาเหตุหลัก ๆ มากจากความเสี่ยง (ซึ่งแสดงให้เห็นผ่าน LEV และ CURR) และ ผลตอบแทน (ซึ่งแสดงให้เห็นผ่าน ROA) ของลูกค้า

สรุปผลการศึกษา ข้อจำกัดและการวิจัยในอนาคต

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 ในประเทศไทยมีความแตกต่างกันหรือไม่ และเพื่อศึกษาว่าความแตกต่างตามข้างต้นเป็นผลมาจากลักษณะของบริษัทลูกค้าหรือไม่ โดยใช้รายการคงค้างทางบัญชีส่วนที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหาร เป็นตัวแทนในการวัดคุณภาพงานสอบบัญชี และศึกษาด้วยข้อมูลรายปีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ซึ่งได้ใช้วิธีการจับคู่กลุ่มตัวอย่างด้วยคะแนนความโน้มเอียง (Propensity-score

Matching Model) เพื่อควบคุมลักษณะของบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 ให้มีความสมดุลกันมากขึ้น

ผลจากการศึกษาไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 ในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Lawrence et al. (2011) ที่พบว่าคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 ในประเทศสหรัฐอเมริกาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Al-Thuneibat et al. (2011) ที่ไม่พบความสัมพันธ์ของประเภทของสำนักงานสอบบัญชีและคุณภาพงานสอบบัญชีจากการทดสอบด้วยกลุ่มตัวอย่างในประเทศจอร์แดนซึ่งอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ใกล้เคียงกับประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม ผลของงานวิจัยนี้เป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับผลการตรวจระบบการควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชีในประเทศไทยโดยสำนักงาน ก.ล.ด. และผลจากงานวิจัยในอดีตที่พบว่าสำนักงานสอบบัญชี Big4 มีคุณภาพงานสอบบัญชีสูงกว่าคุณภาพสำนักงานสอบบัญชี Non-Big4 (DeANGELO, 1981; Bachar, 1989; Dye, 1993; Becker et al., 1998; Lennox, 1999b; Krishnan et al., 2003; Behn et al., 2008) โดยสาเหตุที่ผลงานวิจัยนี้ไม่พบความแตกต่างระหว่างคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยตามที่กล่าวข้างต้นนั้น น่าจะมีที่มาจาก ช่วงเวลาการวิจัย ความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่าง การพัฒนาของเทคโนโลยีที่ช่วยในการตรวจสอบ ซึ่งอาจยกระดับการทำงานของสำนักงาน Non-Big4 ตลอดจนวิธีการและบทบาทของหน่วยงานที่มีอำนาจกำกับดูแล

งานวิจัยนี้ไม่สามารถตอบคำถามของงานวิจัยที่ว่าความแตกต่างของคุณภาพงานสอบบัญชีระหว่างสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 สามารถบอกลักษณะของลูกค้าได้หรือไม่ แต่งานวิจัยนี้ได้ให้หลักฐานที่เป็นประโยชน์และจากผลการทดสอบกลุ่มตัวอย่างจากการจับคู่

โดยใช้คุณลักษณะของบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี (Attribute-based matching model) ซึ่งพบว่าผลกระทบของการสอบบัญชีสามารถสะท้อนตัวลักษณะของบริษัทลูกค้าโดยเฉพาะในส่วนของลักษณะที่จับคู่ขนาดของบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการศึกษาของ Lawrence et al. (2011) ที่พบว่าผลกระทบของการสอบบัญชีระหว่างสำนักงานสอบบัญชี Big4 และ Non-Big4 สามารถสะท้อนลักษณะของบริษัทลูกค้าได้ โดยเฉพาะในด้านลักษณะขนาดของบริษัทลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชีแต่ละประเภท

สำหรับคำเตือนของงานวิจัย เนื่องจากไม่มีแบบจำลองใดที่สามารถประมาณการคงค้างทางบัญชีได้โดยปราศจากข้อผิดพลาด ซึ่งจากงานวิจัยของ Kabir et al. (2011) พบว่าความสัมพันธ์ของขนาดของสำนักงานสอบบัญชีและคุณภาพงานสอบบัญชีนั้นขึ้นอยู่กับวิธีและแบบจำลองที่ใช้ในการคำนวณรายการคงค้าง ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ว่าสิ่งรบกวน (Noises) จากการใช้ตัวแทนในการวัดคุณภาพงานสอบบัญชีอาจส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์ของงานวิจัยนี้

ผลการศึกษาจากงานวิจัยชิ้นนี้นอกจากจะให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการเปรียบเทียบคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานสอบบัญชีในบริบทของประเทศไทย และเป็นการสานต่องานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการเปรียบเทียบคุณภาพงานสอบบัญชีแล้ว ยังเป็นประโยชน์ในเชิงปฏิบัติต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลสำนักงานสอบบัญชี ซึ่งการกำกับดูแลสำนักงานสอบบัญชีไม่ควรที่จะประเมินคุณภาพงานสอบบัญชีเพียงรูปแบบเดียว แต่ควรที่จะคำนึงถึงการวัดคุณภาพงานสอบบัญชีในหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้การกำกับดูแลมีประสิทธิภาพมากที่สุด

สำหรับการศึกษาในอนาคตอาจทำการเปรียบเทียบคุณภาพงานสอบบัญชีโดยใช้ตัวแทนในการวัดคุณภาพงานสอบบัญชีที่แตกต่างออกไปจากงานวิจัยนี้ หรือศึกษาเพิ่มเติมในกลุ่มตัวอย่างที่มีความแตกต่างกันในลักษณะด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม หรือกฎข้อบังคับในการกำกับดูแลที่

แตกต่างกันในแต่ละประเทศ ทั้งนี้เพื่อทำทดสอบว่าความแตกต่างดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพงานสอบบัญชีที่แตกต่างกันหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กนกจันทร์ ปิงเจริญกุล. (2547). *ความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจสอบบัญชีในประเทศไทยต่อการเปิดเสรีภาคบริการ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะเศรษฐศาสตร์.

กอบแก้ว ชุมสาย ณ อยุธยา (2550). *คุณภาพของกำไร: ผลกระทบต่อมูลค่าของกิจการ*. โครงการวิจัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี.

สมชาย สุภัทรกุล. (2542). *คุณภาพของงานสอบบัญชีกับขนาดของสำนักงานสอบบัญชี*. *วารสารบริหารธุรกิจ*, 83, 21-31.

สภาวิชาชีพบัญชีในพระบรมราชูปถัมภ์ (2555). *มาตรฐานการสอบบัญชี*. สืบค้นเมื่อ 14 พฤษภาคม 2555, จาก http://www.fap.or.th/st_auditing.php

สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2555). *ข้อสังเกตที่พบจากการตรวจระบบการควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชี*. การบรรยายเรื่องข้อสังเกตที่พบจากการตรวจระบบการควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชี, โรงแรมแกรนด์มิลเลเนียน, กรุงเทพฯ.

English

Al-Thuneibat, A.A., Issa, R.T., & Faller, R.A. (2011). Do audit tenure and firm size contribute to audit quality? *Managerial Auditing Journal*, 26(4), 317-334.

Ashton, R.H. & Ashton, A.H. (2007). *Judgment and Decision Making Research in Accounting and Auditing*. Cambridge Series on Judgment and Decision Making. Cambridge University Press.

Bachar, J. (1989). Auditing quality, signaling, and underwriting contracts. *Contemporary Accounting Research*, 6(1), 216-241.

Beatty, R.P. (1989). Auditing reputation and the pricing of initial public offerings. *The Accounting Review*, 64(4), 693-709.

Becker, C.L., Defond, M., Dechow, J., & Subramanyam K.R. (1998). The Effect of Audit Quality on Earnings Management. *Contemporary Accounting Research*, 15(1), 1-24.

Behn, B.K., Choi, J., & Kang, T. (2008). Audit quality and properties of analyst earnings forecasts. *The Accounting Review*, 83(2), 327-349.

Bonner, S.E. (2008). *Judgment and decision making in accounting*. Prentice Hall.

DeANGELO, L. E. (1981). Auditor Size and Audit Quality. *Journal of Accounting and Economics* (3): 183-199.

Dye, R.A. (1993). Auditing Standards, Legal Liability and Auditor Wealth. *Journal of Political Economy*, 101, 887-914.

Francis, J.R. & Wang, D. (2008). The joint effect of investor protection and Big4 audits on earning quality around the world. *Contemporary Accounting Research*, 25(1), 157-191.

Francis, J.R. & Yu, M.D. (2009). Big 4 Office size and Audit Quality. *The Accounting Review*, 84(5), 1521-1552.

Kabir, M.H., Sharma, D., Islam, M.A., & Salat, A. (2011). Big4 auditor affiliation and accruals quality in Bangladesh. *Managerial Auditing Journal*, 26(2), 161-181.

- Khurana, I.K. & Raman, K.K. (2004). Litigation risk and the financial reporting credibility of Big 4 versus non-Big 4 audits: Evidence from Anglo-American countries. *The Accounting Review*, 79(2), 473-495.
- Kothari, S.P., Leone, A.J., & Wasley, C.E. (2005). Performance matched discretionary accrual measures. *Journal of Accounting and Economics*, 39(1), 163-197.
- Krishnan, G.V. (2003). Audit Quality and the Pricing of Discretionary Accruals. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 22(1), 109-126.
- Lawrence, A., Minutti-Meza, M., & Zhang, P. (2011). Can Big 4 versus Non-Big 4 Differences in Audit-Quality Proxies Be Attributed to Client Characteristics?. *The Accounting Review*, 86(1), 259-286.
- Lennox, C.S. (1999a). Audit Quality and Auditor Size: An Evaluation of Reputation and Deep Pockets Hypotheses. *Journal of Business Finance and Accounting*, 26 (7)-(8), 779-805.
- Lennox, C.S. (1999b). Are large auditors more accurate than small auditors? *Accounting and Business Research*, 29(3), 217-227.
- Louis, H. (2005). Acquirers' abnormal returns and the non-Big 4 auditor clientele effect. *Journal of Accounting and Economics*, 40, 75-99.
- Palmrose, Z.V. (1986). Audit fees and auditor size: Further evidence. *Journal of Accounting Research*, 24(1), 97-110.
- Pongpatrachai, D., Craig, R., & Fisher, R. (2009). Spreadsheet infusion in small audit firms in Thailand. Proceedings of the Fifteenth Americas Conference on Information Systems, San Francisco, California, USA, 432, 1-12.
- Rosenbaum, P.R. & Rubin, D.B. (1983). The Central Role of the Propensity Score in Observational Studies for Causal Effects. *Biometrika*, 70(1), 41-55.
- Teoh, S.H. & Wong, T.J. (1993). Perceived auditor quality and the earnings response coefficient. *The Accounting Review*, 68(2), 346-366.
- Watkins, A.L., Hillison, W., & Morecroft, S.E. (2004). Audit Quality: A synthesis of theory and empirical evidence. *Journal of Accounting Literature*, 23, 153-193.